

Történetszerkezet mint az érzelmi intelligencia indikátora

Pólya Tibor

Magyar Tudományos Akadémia, Természettudományi Kutatóközpont,
Kognitív Idegtudományi és Pszichológiai Intézet
1117 Budapest, Magyar tudósok körútja 2.
polya.tibor@ttk.mta.hu

1 Az érzelmi intelligencia fogalma

1.1 Az érzelmi intelligencia meghatározása

Az érzelmi intelligencia fogalmának meghatározásában két egymással élesen vitázó elképzeléssel találkozhatunk. Az egyik elképzelés szerint az érzelmi intelligencia képességként [6], a másik elképzelés szerint személyiségjellemzőként [2] határozható meg. A képességként meghatározott érzelmi intelligencia 4 területet foglal magában. A területeket Oláh Attila [8] összefoglalása alapján mutatjuk be az 1. táblázatban.

1. táblázat: A képességként meghatározott érzelmi intelligencia meghatározása

Érzelmi percepció	Az érzelem észlelése, értékelése és kifejezése. Az érzelem azonosításának képessége önmagunknál (különböző testi és lelki állapotainkban). Az érzelem azonosításának képessége más személyeknél és különböző helyzetekben. Az érzelmek pontos kifejezésének képessége, és az érzésekhez kötődő igények kifejezése. Azon képesség, hogy különbséget tudunk tenni a pontos és pontatlan vagy az őszinte és nem őszinte érzelmkifejezési módok között.
Érzelmi integráció	A gondolkodás érzelmi serkentése. Azon képesség, hogy valaki az érzései alapján újrendezze, fontossági sorrendbe állítsa gondolatait tárgyakkal, eseményekkel és más emberekkel kapcsolatban. Azon képesség, hogy létrehozzunk olyan élénk érzelmeket, amelyek facilitálják az ítéletalkotást és az érzésekre vonatkozó emlékeztést. Azon képesség, hogy tőkét kovácsoljunk a hangu-

	latváltozásainkból, amelyek több nézőpont felvételét segítik, és hogy integrálják a hangulat kiváltotta nézőpontokat. Azon képesség, hogy az érzelmi állapotokat arra használjuk, hogy azok serkentsék a problémamegoldást és a kreativitást.
Érzelmi megértés	Az érzelmi információ megértése és elemzése, az érzelmi tudás alkalmazása. Az a képesség, hogy megértsük, hogy a különböző érzelmek hogyan viszonyulnak egymáshoz. Az a képesség, hogy észleljük az érzések okait és következményeit. Az a képesség, hogy értelmezni tudjuk a komplex érzéseket, a kevert érzéseket és az ellentmondó érzéseket. Az a képesség, hogy megértsük és megijósoljuk az érzelmek közötti valószínű átmeneteket.
Az érzelem szabályozása	Az a képesség, hogy nyitottak legyünk az érzésekre, kellemesekre és kellemetlenekre egyaránt. Az érzelmek monitorozásának és mérlegelésének képessége. Az a képesség, hogy létrehozzunk, fenntartsunk egy érzelmi állapotot, vagy éppen eltávolodjunk tőle, attól függően, hogy az állapotot mennyire ítéljük informatívnak vagy hasznosnak. Az a képesség, hogy kezeljük mások érzéseit, illetve a saját érzéseinket.

Az érzelmi intelligenciát személyiségjellemzőként meghatározó elképzelések is több tényezőt sorolnak fel. Petrides és munkatársai [9] által kidolgozott modell például 15 területet sorol fel (lásd 2. táblázat).

1.2 Az érzelmi intelligencia mérése

A két álláspont jelentősen különbözik abban is, hogy milyen elképzeléseik vannak az érzelmi intelligencia mérésére vonatkozóan. A képesség megközelítés szerint olyan tevékenységben kell mérni az érzelmi intelligenciát, amelyben az meg tud nyilvánulni, hasonlóan például ahhoz, ahogyan a személy intelligenciája megnyilvánul a problémamegoldás során. Az érzelmi intelligencia esetében azonban kérdéses, hogy milyen tevékenységben jelenhet meg ez a képesség. Az érzelmi intelligenciát személyiségjellemzőként meghatározó elképzelés a mérést illetően sokkal könnyebb helyzet-

ben van, mivel a pszichológiai kutatásban elterjedten használt kérdőíves eljárások segítségével mérhetőnek gondolja az érzelmi intelligenciát.

2. táblázat: A személyiségjellemzőként meghatározott érzelmi intelligencia meghatározása

Személyiségjellemző	Tulajdonság
Alkalmazkodó képesség	Rugalmas és kész arra, hogy új helyzetekhez alkalmazkodjon
Asszertivitás	Őszinte és kész arra, hogy kiálljon a jogaiért
Érzelem kifejezés	Érzéseit másoknak kommunikálja
Mások érzelmeinek kezelése	Más személyek érzéseit befolyásolni tudja
Érzelem észlelése	Tisztán látja saját és mások érzéseit
Érzelemszabályozás	Kontrollálni tudja saját érzelmeit
Impulzivitás	Önreflektív és képes ellenállni késztetéseinek
Kapcsolatok	Számára kielégítő személyes kapcsolatokkal rendelkezik
Önértékelés	Sikeres és magabiztos
Önmotiváció	Motivált és céljait a nehézségek ellenére sem adja fel
Társas tudatosság	Jártasság a társas kapcsolatok kialakításában
Stressz kezelés	Képes ellenszegülni a nyomásnak, illetve szabályozni a stresszt
Vonás empátia	Képes más személyek perspektívájának felvételére
Vonás boldogság	Jókedvű és elégedett az életével
Vonás optimizmus	A dolgok jó oldalát látja

1.3 Az érzelmi intelligencia és a történet konstrukció kapcsolata

Javaslatom szerint a történet konstrukciója olyan tevékenység, amelyben közvetlenül megjelenik az elbeszélő személy érzelmi intelligenciája. Az érzelmi intelligencia és a történet konstrukciója közötti kapcsolat két szinten ragadható meg.

Egyrészt az elbeszélő események érzelmeiket váltották ki a történet szereplőiből a múltban. A történet rendszerint olyan eseménysort ír le, amelynek során az események eltérnek az adott helyzetre vonatkozó elvárásoktól [15]. Az elvárások megghiúsulása következtében a történet szereplői gyakran élnek át intenzív érzelmeiket, így a legtöbb történet sok érzelemre vonatkozó információt tartalmaz [7]. Az érzelmeik azonban nemcsak a történet tartalmának fontos részét adják, hanem emellett a történet szerkezet kialakításában is szerepet játszanak. A történetnyelvtanok [5] fogalmiában használva a történetet egy bonyodalmat okozó esemény indítja el, amely arra készíti a történet főszereplőjét, hogy megpróbálja visszaállítani a kezdeti harmonikus állapotot. A főszereplő próbálkozásait értékelő folyamatok kísérik, amelyek arról adnak információt, hogy főszereplő közelebb került-e célja eléréséhez, vagy éppen távolodik attól. Az értékelő folyamatoknak számos formája van. Ezek egyike a fősze-

replő által átélt érzelem, amely szintén azt jelzi, hogy a főszereplő közelebb jutott-e célja eléréséhez.

A történet konstrukciója így azt feltételezi, hogy az elbeszélő személy elegendő tudással rendelkezik a társas világ működésére vonatkozóan. Ezen belül fontos szerepe van az érzelmekre vonatkozó tudásnak. Mayer és Salovey [6] érzelmi intelligencia meghatározásából az érzelem percepciója és megértése komponensek azok, amelyek szükségesek a történetmeséléshez.

Másrészt az elbeszélés érzelmeket vált ki az elbeszélés során az elbeszélőben és a hallgatóban is. Az elbeszélés társas helyzetbe illeszkedik, amely lényegi módon meghatározza a történet szerkezetét. Ennek részeként az elbeszélőnek például világossá kell tennie azt, hogy milyen érzelmi viszonyban van a történetbe foglalt eseményekhez. A történetmesélés egyik fontos célja, hogy érzelmeket váltson ki. Az érzelem kiváltó hatást elsősorban a hallgató szempontjából vizsgálták [1], de igaz az elbeszélő esetében is [9, 12, 13].

A történet konstrukciója így azt is feltételezi, hogy az elbeszélő képes úgy formálni a történetet, hogy az igazodjon hallgatója sajátosságaihoz. Ezen belül szintén fontos szerepe van az érzelmeknek. Mayer és Salovey [6] érzelmi intelligencia meghatározásából az érzelmek integrációja és szabályozása komponensek is szükségesek a történetmeséléshez.

Mindezek alapján az a hipotézis fogalmazható meg, hogy az elbeszélő személy érzelmi intelligenciája megnyilvánulhat a történet konstrukciójában. Azt várhatjuk, hogy az érzelmileg intelligensebb személyek által elmesélt történetek szerkezete kidolgozottabb, mint az érzelmileg kevésbé intelligens személyek által elmesélt történetek szerkezete.

2 Az érzelmi intelligencia és a történet konstrukció közötti kapcsolat empirikus vizsgálata

Hipotézisünket empirikus vizsgálatban ellenőriztük. A vizsgálatban 60 személy idézett fel érzelemteli epizódokat hívószavas eljárással. A hívószavak érzelmi kategóriák címkéi voltak, mint például öröm és düh. A történetek szerkezetét automatikus nyelvi elemzési eljárásokkal elemeztük. Az elemzéshez felhasználtuk a NarrCat rendszert [4], amely a történetek kompozicionális szerkezetének elemzésére kidolgozott automatikus eljárások gyűjteménye. A NarrCat a történet szerkezet következő komponenseit elemzi: ágens, személyközi értékelés, érzelem, kogníció, idő, tagadás, valamint téridő és pszichológiai perspektíva. Elemeztük a történetekben előforduló idői lokalizációt is [13]. Az elemzéshez felhasználtuk továbbá a Regresszív Képzeti Szótárt is [11]. Ez az eljárás az elbeszélő személy regressziójának szintjét méri az elsődleges gondolkodáshoz kapcsolódó jelentős szavak előfordulása alapján.

A résztvevők érzelmi intelligenciájának méréséhez a Vonás Metahangulat Skálát [14] használtuk. A kérdőív 48 tételt tartalmaz és az érzelmi élmények 4 dimenzióját méri. Ezek a következők: kifejezés, hangulatjavítás, figyelem és tisztaság.

3. táblázat: A történet szerkezeti jellemzői és az érzelmi intelligencia dimenziói közötti korrelációk

Szerkezeti jellemzők	Érzelmi intelligencia dimenziói			
	Kifejezés	Hangulat-javítás	Figyelem	Tisztaság
Kognitív ige	.04	.01	.10*	.03
Érzelem szó	.07	-.00	.04	-.01
Pozitív érzelem szó	.06	-.00	.06	.00
Negatív érzelem szó	.03	-.00	.00	-.01
Passzív ige	.20**	.15**	.21***	13*
Téri-idői perspektíva				
Visszatekintő forma	.15**	.07	.08	.11*
Átélt forma	.21***	.11*	.10*	.17**
Metanarratív forma	.22***	.14**	.14**	.17**
Idői lokalizáció	.19**	.11*	.02	.10*
Én referencia: egyes szám	.18**	.18**	.13*	17**
Én referencia: többes szám	.03	-.03	.04	.02
Narratív értékelés	.27***	.18**	.16**	.20***

4. táblázat: Az elsődleges és másodlagos fogalmi gondolkodás összetevői és az érzelmi intelligencia dimenziói közötti korrelációk

Fogalmi gondolkodás	Érzelmi intelligencia dimenziói			
	Kifejezés	Hangulat-javítás	Figyelem	Tisztaság
Elsődleges				
Drive	.08	.05	-.01	.08
Érzékelés	.13*	.06	.03	.12*
Regresszió	.11*	.02	.02	.08
Védekezés	.13*	.06	.05	.10*
Ikarosz	-.02	.01	-.05	.00
Másodlagos				
Absztrakció	.06	.08	.02	.03
Erkölc	.07	-.03	.12*	.01
Eszköz	-.06	.00	.02	-.02
Idő	.16**	.05	.02	.11*
Rend	.14*	.13*	.02	.13*
Társas	.09	.04	.05	.07
Korlátozás	.13*	.12*	.07	.09

Az érzelmi intelligencia és a történet szerkezet közötti kapcsolat vizsgálatára korrelációs elemzést végeztünk. Az elemzés eredményét a 3. táblázat foglalja össze. Az eredmények azt mutatják, hogy a történet szerkezet jellemzői szoros kapcsolatban vannak az elbeszélő személy érzelmi intelligenciájának szintjével. Az érzelmiemtel-

ligensebb személyek történeteinek szerkezete kidolgozottabb: sok narratív értékelést, passzív igét, egyes számú én referenciát, idői lokalizációt, és változatosabb téri-idői perspektívát használnak. Az érzelmi intelligencia és a fogalmi gondolkodás közötti kapcsolat vizsgálatára szintén korrelációs elemzést végeztünk. Az eredményeket a 4. táblázat foglalja össze. Ebben az esetben az összefüggések nem konzisztens mintázatot kaptuk, amely azt mutatja, hogy nincs egyszerűen megfogalmazható összefüggés az érzelmi intelligencia és a fogalmi gondolkodás konstruktumai között.

Köszönetnyilvánítás

A vizsgálatot az OTKA 67914-es számú pályázata és a Bolyai kutatási ösztöndíj támogatta.

Hivatkozások

1. Brewer, W. F., Lichtenstein, E. H.: Stories are to entertain: A structural affect theory of stories. Technical Report, No. 265. Washington, National Institute of Education. (1982).
2. Bruner, J. S.: Two modes of thought. In: *Actual minds, possible worlds*. Harvard University Press, Cambridge. (1986) 11–43
3. Labov, W., Waletzky, J.: Narrative Analysis: Oral Versions of Personal Experience. In J. Helms (ed), *Essays on the Verbal and Visual Arts*. Seattle, University of Washington Press (1967) 4–44
4. László, J., Csertő, I., Ferenczhalmy, R., Fülöp, É., Hargitai, R., Péley, B., Pohárnok, M., Pólya, T., Szalai, K., Vincze, O. Ehmann, B.: Narrative language as expression of individual and group identity: The Narrative Categorical Content Analysis. (2013) Sage Open. <http://sgo.sagepub.com/content/3/2/2158244013492084>
5. Mandler, J.M., Johnson, N.S.: Remembrance of things parsed: story structure and recall. *Cognitive Psychology*, 9 (1977) 111–151
6. Mayer, J. D., Salovey, P.: What is emotional intelligence? In P. Salovey; D. Sluyter. (Eds.), *Emotional development and emotional intelligence*. New York, Basic Books. (1997) 3–31
7. Oatley, K. Why fiction may be twice as true as fact: fiction as cognitive and emotional simulation. *Review of General Psychology*, 3(2) (1999) 101–117
8. Oláh A.: *Érzelmek, megküzdés és optimális élmény*. Budapest, Trefort Kiadó (2005)
9. Petrides, K. V. Ability and trait emotional intelligence. In Chamorro-Premuzic, T., Furnham, A., & von Stumm, S. (Eds.), *The Blackwell-Wiley Handbook of Individual Differences*. New York: Wiley (2011) 656–678
10. Pólya T., Kovács I.: Történetszerkezet és érzelmi intenzitás. *Pszichológia*. 31(3) (2011) 273–294
11. Pólya T., Szász L.: A Regresszív Képzelt Szótár magyar nyelvű változatának kidolgozása. IX. Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia. Szeged, Szegedi Tudományegyetem Informatikai Tanszékcsoport (2013) 124–132
12. Pólya, T., Kis, B., Naszódi, M. László, J. Narrative perspective and the emotion regulation of a narrating person. *Empirical Text and Culture Research*, 7(3) (2007) 50–61
13. Pólya, T., Gábor, K.: Linguistic Structure, Narrative Structure and Emotional Intensity. Third International Workshop on Emotion, Corpora for Research on Emotion and Affect. LREC, Valetta (2010) 20–24

14. Salovey, P., Mayer, J.D., Goldman, S.L., Turvey, C., Palfai, T.P.: Emotional attention, clarity, and repair: Exploring emotional intelligence using the Trait Meta-Mood Scale. In J.W. Pennebaker (Ed.), *Emotion, disclosure, and health*. Washington: American Psychological Association (1995) 125–154
15. Schank, R.C., Abelson, R.P.: Knowledge and memory: The real story. In R. S. Wyer, Jr., (ed), *Knowledge and memory: The real story*. Advances in social cognition. Lawrence Erlbaum, Hillsdale (1995) Vol. 8. 1–85